

УДК 37.015.31:7-053.5:[374]

ВАЛЕНТИНА БОГУТА

(Полтава)

ФОРМУВАННЯ ХОРЕОГРАФІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАННЯХ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Подано експериментально перевірену авторську методику поетапного формування хореографічних здібностей вихованців початкового рівня навчання позашкільних танцювальних творчих об'єднань. Наведені методичні рекомендації та приклади завдань «відкритого» типу.

***Ключові слова:** творчі здібності, хореографічна діяльність, молодші школярі, позашкільні творчі об'єднання.*

Сучасна освітня парадигма передбачає перехід від навчання як процесу передачі знань, умінь та навичок до розвитку особистості у процесі співтворчості з педагогом. При цьому суттєво змінюється роль викладача: від трансляції знань і способів діяльності він повинен перейти до проектування індивідуальної траєкторії особистісного розвитку дитини.

Формування творчих здібностей особистості висвітлено у наукових дослідженнях різноманітними аспектами: загальні питання формування творчої особистості (І. Бех, Л. Виготський, Г. Костюк, В. Крутецький, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.); сутність творчої діяльності, її етапи, методи навчання (О. Лук, А. Матейко, В. Романець, В. Розумовський, О. Рудницька та ін.); сутність творчої активності, зокрема молодшого школяра, та збагачення його творчого потенціалу (В. Андреев, Л. Божович, С. Діденко, В. Загвязинський, А. Макаренко, О. Матюшкін, В. Рагозіна, С. Сисоева, В. Сухомлинський та ін.).

Грунтовних досліджень вимагає проблема формування творчих здібностей молодших школярів у хореографічній діяльності. В умовах суб'єкт-суб'єктної вза-

емодії учасників навчально-виховного процесу викладання з авторитарного керування діяльністю учнів переорієнтовує його на гнучке стимулювання процесу учіння з елементами творчої самореалізації. На сьогодні організація навчання мистецтву танцю здійснюється за методичними розробками провідних викладачів хореографії (Б. Колногузенко, А. Камін, Ю. Нікітін та ін.), а також за програмами Міністерства освіти і науки України та авторськими програмами Р. Алексюк, М. Боголюбської, І. Горбачук, О. Дончук, А. Тараканової, Л. Цветкової тощо. Однак, емпіричні дослідження свідчать, що педагогам-балетмейстерам у практичній хореографічній роботі з молодшими школярами не вистачає методичного забезпечення навчально-виховного процесу саме щодо формування творчих здібностей вихованців. До них відносять набуття досвіду власної творчої діяльності у танцювальному мистецтві, розв'язання творчих завдань, здатність проявляти творчу ініціативу, розвиток виконавської та акторської майстерності, просторового та логічного мислення, уяви та фантазії, формування стійкого інтересу та потреби у творчій самореалізації тощо [1].

Хореографічні творчі здібності ми визначаємо як такі, що формуються у танцювальній діяльності за умови створення суб'єктивно нових, оригінальних мистецьких цінностей, при наявності спеціальних знань та умінь, розвиненості загальних здібностей, високої умотивованості особистості діяльністю у поєднанні з творчою уявою та прагненням до реалізації своїх можливостей у ній.

Підґрунтям нашої методики стимулювання творчої самореалізації вихованців початкового рівня навчання самодіяльних хореографічних творчих об'єднань буде концептуальне положення: розвиткові особистості значною мірою сприяє навчання та виховання, у процесі яких формуються здібності. Саме розвиток творчих здібностей – образного мислення, уяви, інтерпретаційних та імпровізаційних здібностей – вимагає постійного тренування у завданнях «відкритого» типу (з безліччю правильних варіантів), що забезпечують варіативність можливих правильних рішень.

При визначенні етапів реалізації авторської методики формування хореографічних творчих здібностей ми керувалися загальнопедагогічними принципами системності та послідовності, природовідповідності, демократизації, самоактивності та саморегуляції, комплексності, полікультурності. Вони покладені в основу взаємопов'язаних етапів залучення молодших школярів як суб'єктів співтворчості щодо реалізації особистісного потенціалу у хореографічному мистецтві.

На першому етапі – *мотиваційно-перцептивному* – передбачено стимулювання вихованців до виявів актів самовираження: отримання попереднього досвіду участі у танцювальній творчості, надання можливості інтерпретувати та імпровізувати методом спроб та помилок, створити підґрунтя щодо подальшого накопичення бази елементарної хореографічно-творчої лексики (рухів, жестів, поз, мімічних та пантомімічних можливостей власного тіла). Мета завдань на цьому етапі полягає у зацікавленості вихованців, сприянню стимулювання елементарних мисленневих процесів та виявлення первісних творчих дій, надання можливості відчувати виразність імпровізаційно-пластичних рухів у процесі спроб власної хореографічної творчої діяльності. А також розвиток уяви та фантазії, уваги, спостережливості, танцювальності та відчуття музичних відтінків.

Форма проведення – колективна. Для музичного супроводу варто обирати сучасну популярну музику вітчизняних та закордонних виконавців і гуртів. Перевага надається дитячому репертуару. Крім того, вона повинна бути провокаційно різною – за темпом, динамікою, стилями. Це збуджує дитячу фантазію та потяг до експериментування. Наводимо приклади завдань.

«Брати наші менші». Завдання: відтворити хореографічними рухами притаманну поведінку кішки, собаки, бджоли, метелика, рибки, птаха тощо.

«Роби, як я». Завдання: серед дітей обирають ведучого, який стає попереду, за ним вишиковуються усі інші вихованці. Під час звучання музики ведучий спонтанно та вільно самовиражається, максимально використовуючи свої рухові можливості, танцювальну лексику. Інші учасники слідкують за ним та намагаються повторити його рухи. Через 1-3 хвилини ведучий стає позаду інших, естафету творчості підхоплює наступний вихованець. Завдання продовжується доти, доки усі учасники не спробують себе в якості ведучого.

Методика формування хореографічних творчих здібностей на мотиваційно-перцептивному етапі передбачала ознайомлення дітей з основами пантоміми. Для створення у подальшому цілісних хореографічних образів було відведено одне (два) заняття у формі майстер-класу. Його структура складалася з ознайомлення молодших школярів з історією розвитку мистецтва пантоміми, виконання вправ на розвиток мімічної виразності та елементарних природних дії і процесів (брати-давати, кидати-ловити, тягнути-штовхати тощо), вправ з уявним партнером та пантомімічний діалог. У рамках майстер-класу вирішувалися такі завдання як виявлення та розвиток природних фізичних можливостей, розкриття індивідуальності вихованця, формування загальної емоційної культури.

Другий *компілятивно-перетворюючий етап* формування хореографічних творчих здібностей передбачає надання молодшим школярам можливості більш самостійного вибору у створенні суб'єктивно нових танцювальних рухів та образів, ґрунтуючись на попередньому досвіді власного рухового самовираження. Використання методу комбінування відомої вихованцеві танцювальної лексики повинно спонукати його до перетворюючої діяльності. Для цього етапу також характерне використання евристичних запитань, стимулювання вихованців до мисленнєвої діяльності (вміння виділяти головне, узагальнювати). Форма проведення – групова та індивідуальна.

До методичних рекомендацій на цьому етапі відносимо зміну першої точки танцювальної зали (глядача) із дзеркального полотна на протилежну. Виконання творчих завдань мікрогрупами дітей з однаковими танцювальними образами веде до копіювання одне одного та призводить до спрощення, збіднення хореографічних етюдів, гальмування творчих здібностей. Також, зважаючи на необізнаність вихованців початкового рівня навчання із композиційною основою хореографічних творів, ефективним буде застосування розробленого разом із дітьми схематичного порядку дій, наповнення яких і буде завданням для дітей.

Характер самостійних дій під час виконання завдань *компілятивно-перетворюючого етапу* характеризується більшою самостійністю дітей. Переходять до спроби створити щось суб'єктивно нове способом комбінування відомих танцювальних елементів. Метою завдань цього типу є спонукання вихованців до перетворюючої (творчої) діяльності, залучення до самостійного міркування (вміння виділяти головне, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки) та інтерпретації рухів. Роль педагога переходить у площину консультанта та помічника – виникає етап співтворчості (напівпродуктивний), за умови домінування ролі дитини.

«Лід та полум'я». Завдання: «Уявіть, що вас заморозила тітонька Хуртовина та перетворила на снігові баби. Прийшла Весна і ви почали танути, але не зразу. Спочатку розтанула права рука. Спробуйте нею оригінально рухати під музику». Завдання ускладнюється з «таненням» кожної окремої частини тіла.

«Клоун». Завдання: проаналізувавши дії клоуна у цирку (смішити глядачів, невміло відображати характерні рухи циркових професій) вихованці під запропоновану музику повинні створити танцювальний етюд виступу клоуна на арені.

Невеликий танцювальний досвід, обмеженість хореографічної лексики стильовими рамками, у яких функціонує дитяче творче об'єднання та, як показало констатувальне дослідження, низький рівень знань про мистецтво танцю взагалі, збіднюють спроби самовираження вихованців початкового рівня навчання. З метою ознайомлення їх з пластичними можливостями та лексикою інших видів і стилів танцювального мистецтва, до авторської методики були включені такі завдання як «Східна красуня», «Танці народів світу», «А козак як орел», «Вуличні танці» тощо. Вони покликані озброїти дітей знаннями різних танцювальних стилів та збагатити їхню пластично-образну лексику рухами прадавніх язичницьких племен, козацьких бойових та східних танців, сучасних стилів та напрямків хореографічного мистецтва.

«Вуличні танці». Завдання: ґрунтуючись на базовій пластично-образній лексичі сучасного танцю, вихованцям початкового рівня навчання необхідно створити танцювальний етюд. Наприклад: «Bed boy», «Батл».

«Східна красуня». Завдання: ґрунтуючись на базовій пластично-образній лексичі східного танцю, молодшим школярам необхідно створити танцювальний етюд у відповідному стилі. Наприклад: «Східні ласощі», «Принцеса Будур», «Шах». Бажано використання реквізиту (платків, парео, віял тощо).

«Танці народів світу». Завдання: використовуючи опановані рухи, необхідно створити танцювальний етюд у відповідному народному стилі танцю. Наприклад: «Гірська красуня», «Гірський джигіт», «Свято врожаю винограду», «Білоруські вичорниці».

«А козак як орел». Завдання: ґрунтуючись на базовій пластично-образній лексичі українського танцю, необхідно створити танцювальний етюд та тему: «Я – україночка маленька», «Козацькі забави» тощо. Бажано використання реквізиту (віночок, шабля, спис, шапка тощо).

Використання виражально-зображувальних засобів та реквізиту завжди зумовлюються особливостями художнього образу. На цьому етапі формування хореографічних творчих здібностей, доцільно надати можливість вихованцям використовувати реквізит: макети кісток, гусяче пір'я, обрізки тканини, піратські трикутки, пояси з монетами, солом'яні брилі, шаблі, бейсболки чи блайзери тощо. Це збуджує дитячу фантазію. Реквізит може бути як засобом для підсилення сприйняття зображуваного дитиною образу, так і центральним елементом, навколо якого відбуваються та розгортаються події. Він є ефективним способом впливу на емоційно-образне мислення дітей початкового рівня навчання. Наводимо приклади завдань.

«Додай реквізит». Завдання: на репетиційному занятті діти вчать хореографічну мініатюру, яка за задумом балетмейстера-постановника включає реквізит. Вихованці повинні самостійно обрати саме той предмет, із числа запропонованих, який, на їхню думку, доцільно використати у цьому танці.

«Хто на що мастак». Завдання: за допомогою запропонованого реквізиту (шапки та брилі різної текстури та форми) створити танцювальний етюд, намагаючись передати вигаданий образ.

Зауважимо, що мала кількість наявного реквізиту у педагога-балетмейстера не повинна бути приводом для відмови від творчих завдань із його використанням. Навпаки, обмеженість засобів стимулює дитячу фантазію та уяву, мислення, що є однією з педагогічних умов формування хореографічних творчих здібностей.

Результати досягнень самовираження молодших школярів протягом *комп'лятивно-перетворюючого етапу* варто узагальнити через виконання завдань творчого характеру «Ярмарок талантів» із занесенням їх якісних характеристик до паспорту творчого вихованця початкового рівня навчання.

«Ярмарок талантів». Завдання: вихованець, із запропонованих педагогом, обирає музичний супровід та, за відведений час (30-60 секунд), демонструє опановані ним власні експресивно-рухові досягнення, мімічні та пантомімічні можливості у танцювальному етюді. При оцінці звертається увага на оригінальність та нестандартність рухів та образів.

Завершальний – *продуктивно-творчий* – етап авторської методики формування хореографічних творчих здібностей був спрямований на надання можливості самореалізації молодших школярів через вільне обрання музичного супроводу, власної розробки композиції танцювальних мініатюр, добору відповідних пластично-образних та виражально-зображувальних засобів для максимального розкриття творчого потенціалу дитини.

Зважаючи на те, що створення танцю – процес складний і пов'язаний із наявністю сюжетної лінії поведінки, порядку дій та вчинків героїв, ознайомлення вихованців початкового рівня навчання з ідейно-тематичною та структурною єдністю у хореографічному творі необхідна складова системи завдань. Основи постановочної роботи через добірку завдань творчого характеру дадуть підґрунтя для вдалого донесення власної думки у дитячій сценічній драматургії, з якою пов'язаний продуктивно-творчий етап. Втручання у творчий процес педагога-балетмейстера повинно бути опосередкованим. Приклади завдань:

«Створимо казку власними руками». Завдання: необхідно продумати та записати сценарний план вигаданої дітьми казки з чіткою композицією. Розподіливши ролі між вихованцями, створити танцювальну композицію. Кожну окрему партію діти насичують пластично-образною лексикою самостійно. Музичне оформлення добирається відповідно до ролі самими дітьми із наданих педагогом. Бажане використання реквізиту.

Варіант завдання: на основі відомого музичного твору («У печері гірського короля» Е. Гріга, «Лускунчик» П. Чайковського) створити казкову історію, занотувати сценарний план, розподілити ролі.

«Бралаш». Завдання: вихованцям за відведений час потрібно створити та проілюструвати танцювальними мініатюрами сюжет повчальної історії.

Для виконання творчих завдань цього типу обирається лише тема: «Море», «Мультиплікація», «Світ тварини», «Фауна» тощо, надаючи можливість самостійного втілення молодшими школярами задуму хореографічними засобами виразності.

Підсумувати досягнення вихованців початкового рівня навчання у творчому самовираженні через танцювальне мистецтво дозволить проведення творчого конкурсу «Ми запалюємо зірки». Він складається із двох етапів: на першому – вихованці демонструють заздалегідь підготовлені індивідуальні танцювальні композиції, на другому – у формі експромту – рівень оригінальності та продуктивності мислення, через творче самовираження у ході виконання відповідних завдань. Критерії оцінювання: уміння імпровізувати та інтерпретувати, виразність та емоційність виконання, оригінальність та продуктивність рухів (образів), відповідність драматургії темі та ідеї номеру, використання реквізиту, загальна сценічна культура.

Результати виконання завдань продуктивного характеру мають важливе значення для педагога-балетмейстера, оскільки успішність їх виконання є результа-

том розвитку мислення, уяви та фантазії дитини молодшого шкільного віку, сформованості її індивідуальних хореографічних творчих здібностей.

Оскільки ефективність авторської методики формування хореографічних творчих здібностей вихованців початкового рівня навчання підтверджена методами математично-статистичної обробки, можна стверджувати про доцільність її впровадження у навчально-виховний процес творчих об'єднань позашкільних закладів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Биковська О. В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні : [монографія] / О. В. Биковська. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2006. – 356 с.

ВАЛЕНТИНА БОГУТА

ФОРМИРОВАНИЕ ХОРЕОГРАФИЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ТВОРЧЕСКИХ ОБЪЕДИНЕНИЯХ ВНЕШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Представлена экспериментально апробированная авторская методика поэтапного формирования хореографических способностей воспитанников начального уровня образования внешкольных танцевальных творческих объединений. Приведены примеры заданий «открытого» типа, изложены методические рекомендации.

Ключевые слова: творческие способности, хореографическая деятельность, младшие школьники, внешкольное образование.

VALENTYNA BOGUTA

FORMING CHOREOGRAPHIC CREATIVITY OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN IN ARTISTIC ASSOCIATIONS OF EXTRACURRICULAR EDUCATION

Author first defines the concept of “choreographic creativity” as being formed in dance activities through creation of new subjective and original artistic values, with existence of specific knowledge and skills of development of general skills, high motivation of the individual activities, combined with the creative imagination and desire to realize their opportunities in it.

The article experimentally tested method of forming of creative skills in choreographic activity that lies in consistent expansion and consolidation of interpretive and improvisational skills through consistent enrichment of dance vocabulary, development of imagination and thinking, positive motivation for creative self-expression, self-realization gain experience. The basis for method of stimulating of self-creativity of primary pupils in amateur dance groups is conceptual position: personal development contributes significantly to the training and education in the process of forming abilities.

Phased inclusion of primary school children in creative choreographic work (from the motivational and perceptual stage through compilation converting to a productive and creative) can detect and solve creativity. The author gives examples of tasks of “open” type for each stage and presented recommendations.

The effectiveness of methods confirmed by mathematical-statistical analysis, so we can confirm the feasibility of the developed method of forming choreographic creativity of primary school children in the educational process of school educational institutions.

Keywords: creativity, dance activities, primary schoolchildren, extracurricular creative associations.

Одержано 12.05.2013, рекомендовано до друку 20.05.2013.